

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 347.74:340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2025.9>

А. В. Боксгорн
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету
orcid.org/0000-0003-0787-1717

УНІФІКОВАНА СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню єдності судової практики як важливого доктринального елементу реалізації принципу правової визначеності в національній правовій системі. Автор наголошує, що в умовах постійних соціально-правових трансформацій правова визначеність набуває значення не лише як техніко-юридична категорія, а й як фундаментальна гарантія стабільності правопорядку, що забезпечує баланс між свободою та обов'язковістю у правовому регулюванні. Значну увагу приділено ролі Верховного Суду як центру уніфікації правозастосування, формуванню єдиних правових позицій, розвитку інституту зразкових справ та забезпеченню послідовності судової діяльності. Єдність судової практики розглядається не лише як формальна одноманітність рішень у схожих справах, а як комплексна когерентність методологічних підходів, правових тлумачень та орієнтирів, вироблених у процесі системної юрисдикційної діяльності. Вона виконує стабілізаційну, гарантійну, інтерпретаційну та комунікативну функції, забезпечуючи передбачуваність правозастосування, легітимність судової влади та довіру громадян до правосуддя. Особлива увага приділяється взаємозв'язку принципу правової визначеності з практикою Європейського суду з прав людини, який послідовно вказує на неприпустимість суперечливості та фрагментарності у підходах національних судів. Автор доводить, що правова позиція суду – це не лише результат інтерпретації нормативних актів, а й інструмент формування загальних правових стандартів, що забезпечують єдність і стабільність правозастосування. Єдність судової практики постає як показник зрілості та ефективності судової системи, здатної реалізовувати верховенство права. Автор робить висновок, що уніфікована судова практика є необхідною передумовою зміцнення правової визначеності, адже саме вона формує простір передбачуваності та послідовності рішень, сприяє ефективному функціонуванню публічного правопорядку, підвищує легітимність державної влади та підтримує розвиток демократичного суспільства, водночас зміцнюючи довіру громадян до національної системи правосуддя та сприяючи підвищенню професійної компетентності суддів і правозастосовної практики в цілому.

Ключові слова: єдність судової практики, юридична аргументація, правова визначеність, верховенство права, ефективність правових позицій, правозастосовна діяльність, правова позиція, судовий прецедент, адміністративне судочинство.

Bokshorn A. V. UNIFIED JUDICIAL PRACTICE AS A DOCTRINAL ELEMENT OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF LEGAL CERTAINLY

The article is devoted to the study of the unity of judicial practice as an important doctrinal element in the implementation of the principle of legal certainty in the national legal system. The author emphasizes that in the context of constant socio-legal transformations, legal certainty is important not only as a technical and legal category, but also as a fundamental guarantee of the stability of the legal order, ensuring a balance between freedom and obligation in legal regulation. Considerable attention is paid to the role of the Supreme Court as the center for the unification of law enforcement, the formation of uniform legal positions, the development of the institution of model cases, and ensuring the consistency of judicial activity. The unity of judicial practice is considered not only as a formal uniformity of decisions in similar cases, but as a comprehensive coherence of methodological approaches, legal interpretations, and guidelines developed in the process of systematic jurisdictional activity. It performs stabilizing, guaranteeing, interpretative, and communicative functions, ensuring the predictability of law enforcement, the legitimacy of judicial power, and citizens' trust in justice. Particular attention is paid to the interconnection between the principle of legal certainty and the practice of the European Court of Human Rights, which consistently points to the inadmissibility of inconsistency and fragmentation in the approaches of national courts. The author argues that the legal position of the court is not only the result of the interpretation of normative acts, but also an instrument for the formation of general legal standards that ensure the unity and stability of law enforcement. The unity of judicial practice is an indicator of the maturity and effectiveness of the judicial system, capable of implementing the rule of law. The author concludes that unified judicial practice is a necessary prerequisite for strengthening legal certainty, as it creates a space for predictability and consistency of decisions, contributes to the effective functioning of public law and order, increases the legitimacy of state power, and supports the development of a democratic society, while strengthening citizens' trust in the national justice

system and contributing to the improvement of the professional competence of judges and law enforcement practice in general.

Key words: unity of judicial practice, legal argumentation, legal certainty, rule of law, effectiveness of legal positions, law enforcement, legal position, judicial precedent, administrative proceedings.

Постановка проблеми. У сучасних умовах еволюційної динаміки національної правової системи принцип правової визначеності виявляє себе не лише як одна з фундаментальних методологічних засад, а й як інтегративний координатний центр, що визначає інституційні обриси практичного утвердження верховенства права. Його інкорпорація у сферу правозастосування набуває ролі базового системотвірного чинника, без якого підважується як рівень суспільної легітимації судової влади, так і ефективність механізмів охорони суб'єктивних прав, що врешті-решт корелює зі здатністю правопорядку зберігати внутрішню стабільність та передбачуваність. Категоріальна структура правової визначеності охоплює багатовимірний комплекс інституційних проявів, серед яких особливе місце посідає феномен єдності судової практики. Уніфіковане та водночас гармонізоване здійснення юрисдикційної діяльності різними судовими інстанціями постає своєрідним механізмом репрезентації ідеї правової сталості, мінімізуючи ризики свавільного тлумачення нормативного матеріалу та забезпечуючи послідовність у правозастосуванні. Єдність судової практики не редукується до формальної ідентичності судових рішень у справах із подібними фактичними обставинами, а відображає методологічно зумовлену когерентність підходів і спільність правових орієнтирів, що кристалізуються в процесі правосуддя, передусім під впливом доктринальних позицій Верховного Суду як вищого елемента національної судової системи. Водночас стрімка трансформація суспільно-правових реалій, постійні законодавчі модифікації та цифровізація судочинства актуалізують низку викликів, зокрема ризики відхилення від ustalених правових моделей, появу юрисдикційних суперечностей і виникнення колізій у правозастосуванні, що зумовлює потребу у поглибленому теоретичному осмисленні ролі єдності судової практики як ключового гаранта правової визначеності. Із цього приводу М. О. Деменчук констатує, що «...єдність судової практики значною мірою є показником професійності суддів при розгляді справ, відсутності двозначностей у законодавстві, неоднакового тлумачення та застосування норм права, злагодженості у роботі судів усіх спеціалізацій і рівнів. В Україні забезпечення єдності та сталості судової практики покладено на Верховний Суд» [1, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання принципу правової визначеності висвітлені в роботах як вітчизня-

них, так і зарубіжних науковців, серед яких Л. Бзова, Л. Богачова, М. Гультай, М. Деменчук, М. Козюбра, М. Смокович, О. Щербанюк, О. Ярема. Правову природу принципу юридичної визначеності висвітлено у практиці Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України та судів касаційної інстанції. Однак вивченню принципу правової визначеності через призму уніфікації судової практики не було приділено належної уваги у доктринальній площині.

Метою цієї статті є визначення ролі уніфікованої судової практики в механізмі реалізації принципу правової визначеності

Виклад основного матеріалу. Єдність судової практики у сучасному правовому дискурсі розглядається не стільки як факультативний орієнтир юрисдикційної діяльності, скільки як онтологічно необхідна умова забезпечення принципу передбачуваності у правозастосуванні. Концептуалізація цього феномену вимагає звернення до інституційних механізмів, покликаних гарантувати сталість та внутрішню когерентність судових рішень, зокрема до функціональної ролі найвищої судової інстанції у формуванні методологічних рамок і загальних правових стандартів. У цьому контексті дослідження єдності практики виходить за межі суто емпіричного спостереження і охоплює вивчення структурних детермінант, що зумовлюють розбіжності у правозастосуванні, а також аналіз необхідності вдосконалення нормативно-правових і організаційних засобів, спроможних підтримувати системність, когерентність та стабільність судової діяльності. Саме на перетині інституційної практики та доктринального осмислення постає можливість вироблення узгоджених методологічних підходів, що конституують єдність судової практики як фундаментальну умову ефективного функціонування правопорядку. Консультаційною радою європейських суддів є одному з висновків [2] зазначалось, що якби сторони розуміли б свої позиції заздалегідь, вони навіть могли б вирішити не звертатися до суду. Адвокати мали б у такому випадку розуміти, наскільки це можливо, які саме надавати поради своїм клієнтам, тобто сторонам процесу, щодо їхніх прав. Прецеденти чи ustalена судова практика (надалі – судова практика), які встановлюють чіткі, послідовні та надійні правила, можуть скоротити потребу залучення судів до вирішення спорів. Якщо є можливість посилатися на попередні судові рішення, які були прийняті в подібних справах, зокрема вищими

судами, відповідні справи могли б розглядатися більш ефективно [3].

Правова визначеність, як невід'ємний елемент аксіологічного виміру верховенства права, закріпленого у ст. 8 Основного закону України [4] та водночас інтегрованого в європейську правову традицію, постає не лише як техніко-юридична категорія. Вона радше характеризується як системна властивість правопорядку, що поєднує стабільність і прогнозованість нормативних приписів з узгодженістю та послідовністю їх практичного застосування. Такий підхід формує для суб'єктів правовідносин особливий простір упорядкованої та передбачуваної свободи. У цьому аспекті правова визначеність виконує функцію стримування від надмірної дискреційності чи свавільності дій державної влади, водночас виступаючи інституційною гарантією балансу між сталістю правового порядку та динамікою соціально-правових трансформацій. На рівні міжнародно-правової доктрини принцип правової визначеності тісно кореспондує з концептом «якості закону», доктринальне підґрунтя якого розроблене у практиці Європейського суду з прав людини. У своїх рішеннях Суд послідовно наголошує: будь-яке допустиме обмеження прав людини є легітимним лише за умови його ґрунтування на правовій основі, яка не тільки має формальне закріплення, а й відповідає вимогам доступності для адресатів, передбачуваності у практичному застосуванні та належного рівня змістовної визначеності [5]. Отже, феномен правової визначеності доцільно концептуалізувати не як обмежену формально-юридичну характеристику нормативного масиву, редуковану виключно до вимог його текстуальної структурованості, а як інтегральну метакатегорію, у межах якої нормативна стабільність синтезується з відтворюваністю правозастосовної практики та інтерпретаційною когерентністю, що формується в процесі юрисдикційної діяльності. У такому ракурсі правова визначеність постає водночас як регулятивний ідеал та інституційна гарантія, спрямована на нейтралізацію проявів правової ентропії й мінімізацію ризиків непередбачуваного чи свавільного впливу з боку органів публічної влади. Тим самим забезпечується підтримання динамічної рівноваги між соціально-правовими трансформаціями та необхідністю збереження стабільності нормативно-ціннісної системи.

У сучасній національній правовій доктрині правова визначеність дедалі частіше інтерпретується як складний синтетичний конструкт, що поєднує в собі ознаки ціннісно-цільового орієнтира та інструментально-прикладного механізму правового регулювання, що й зумовлює її багатовимірну сутність. У цьому аспекті слід акцен-

тувати, що, по-перше, вона виконує регулятивну функцію, детермінуючи простір дозволеної поведінки суб'єктів права та окреслюючи межі юридичної легітимності їхніх дій; по-друге, правова визначеність набуває значення гарантійного інституту, спрямованого на забезпечення стабільності та прогнозованості рішень державних органів, політичних стратегій і практики правозастосування. Її практична реалізація здійснюється крізь інституційні механізми правового захисту, що формують у учасників правовідносин обґрунтовані очікування на рівне, узгоджене й передбачуване ставлення при вирішенні їхніх справ, інтегруючи тим самим засадничі принципи справедливості, передбачуваності та стабільності у структурний каркас правової системи. Правова визначеність, постаючи як онтологічна та аксіологічна константа правопорядку, втілює не лише формально-юридичний, але й ціннісно-смісловий вимір функціонування правової системи. У цьому контексті вона проявляється як сукупність принципових вимог, що формують стандарти «належного правосуддя» та забезпечують інтеграцію індивідуального і суспільного вимірів правової дійсності. До таких вимог належать: семантична прозорість і концептуальна ясність норм, їхня внутрішня когерентність і стабільність, інституційна відтворюваність судової практики, наявність ефективних процедур гармонізації тлумачень, безумовна обов'язковість судових рішень, які набули законної сили, а також інституціоналізована відкритість правової інформації як умова формування довіри до права. Таким чином, правова визначеність постає не лише як інструмент організації правового регулювання, а й як гарантія збереження цілісності нормативно-ціннісного порядку в умовах динаміки соціальних трансформацій.

У контексті адміністративного судочинства правова визначеність постає не лише як прикладна вимога до узгодженості нормативного регулювання, а й як ключовий елемент реалізації принципу верховенства права. Вона функціонує як своєрідний індикатор належного урядування, оскільки адміністративні спори у своїй більшості стосуються меж та способів здійснення публічно-владних повноважень органами виконавчої влади й місцевого самоврядування. За таких умов правова визначеність трансформується з доктринальної категорії у практичний регулятивний механізм, який передбачає наявність процедур, здатних гарантувати єдність, послідовність та передбачуваність тлумачення і застосування норм публічного права. Саме завдяки цьому забезпечується баланс між варіативністю та динамічністю державної політики і необхідністю під-

тримання стабільності правового порядку, що є органічною складовою верховенства права як системоутворювального принципу конституційного ладу. Отже, правова визначеність у судовому процесі не зводиться лише до формального очікування передбачуваного результату розгляду справи. Вона являє собою складну інституційно-нормативну та когнітивну конструкцію, яка забезпечує учаснику процесу можливість обґрунтовано розраховувати на те, що за подібних фактичних і правових обставин суд застосує вже сформований підхід до тлумачення норм права. Саме узгодженість і повторюваність судових інтерпретацій утворюють зміст єдності судової практики, яка гарантується, зокрема, діяльністю Верховного Суду як вищої інстанції, що виконує юрисдикційну та координаційну функцію з уніфікації правозастосування у межах національної правової системи.

У сучасному правовому дискурсі феномен «єдності судової практики» постає не стільки як суто технічний механізм уніфікації правових інтерпретацій, скільки як багаторівнева інституційна конструкція, що виконує роль системного гаранта принципу правової визначеності. Його зміст виходить за рамки формалізованої гармонізації підходів до тлумачення норм, формуючи своєрідний нормативно-ціннісний «фон» передбачуваності та когерентності, який стабілізує функціонування судової системи в межах національної юрисдикції. Така конструкція, інтегруючи засади стабільності, законності й передбачуваності, не лише забезпечує інституційну ефективність юрисдикційної діяльності, а й акумулює символічний капітал суспільної довіри до суду як до арбітра у сфері публічно-правових відносин. У цьому сенсі кожне судове рішення функціонує не лише як індивідуальний акт застосування права, але й як складова частина більш широкої архітектури правової стабільності, що підтримує цілісність та динамічну рівновагу правового порядку. Так «...принцип правової визначеності є фундаментальною складовою верховенства права і означає, що закони та правові акти повинні бути ясними, передбачуваними й доступними для розуміння громадянами. Цей принцип добре розвинений у практиці Європейського суду з прав людини... який послідовно вказує на значущу роль судової практики для забезпечення передбачуваності закону» [6].

У національній правовій доктрині категорія єдності судової практики зазвичай розглядається крізь призму інституційних засобів її забезпечення: насамперед через діяльність Верховного Суду як касаційної інстанції, узгодженість правозастосування, інститут зразкових справ і правових позицій, а також висновки Великої

Палати Верховного Суду. Водночас у ширшому, онтологічно-телеологічному ракурсі ця єдність не обмежується лише формальною уніфікацією, а передбачає гармонізацію інтерпретаційних підходів на рівні змісту та цільового призначення правових норм, що прямо впливає на стабільність і передбачуваність судових рішень. У такому вимірі судова система постає не просто як «платформа професійного тлумачення законодавства», а як інституційний чинник стабілізації правової комунікації, в межах якого правова визначеність – як засадничий критерій верховенства права – реалізується через формування й підтримання єдиної парадигми правозастосування.

Еволюційний розвиток, орієнтований на підвищення ролі судової влади, інституціоналізацію правової аргументації як засобу формування обґрунтованих правових позицій та нове осмислення функції суду у процесі легітимації публічної влади, зумовив закріплення в національній правовій системі особливої ролі суду як джерела єдності праворозуміння. Інакше кажучи, сучасний адміністративний суд, насамперед у межах касаційної інстанції, виходить за рамки вирішення індивідуалізованих спорів і водночас формує нормативно-прогностичні орієнтири, які мають системоутворююче значення для правозастосовної практики загалом. У цьому контексті єдність судової практики постає не лише як інституційний механізм, але й як комунікативний феномен, динаміка якого залежить від рівня юридичної аргументації, логічної цілісності та прозорості мотивувальної частини судових актів, а також від здатності інтегрувати формально-правові приписи із ціннісно-смысловими орієнтирами права. У світлі зазначеного особливої ваги набуває формування правових позицій, здатних виходити за межі вирішення суто індивідуалізованих спорів і виконувати функцію орієнтирів для забезпечення стабільності та передбачуваності правозастосування. Єдність судової практики, розглянута як самостійна правова цінність, знайшла своє концептуальне обґрунтування у практиці ЄСПЛ. У низці його рішень, акцентується, що фрагментарність та непослідовність у підходах національних судів підривають фундаментальний принцип правової визначеності та суперечать положенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право кожного на справедливий судовий розгляд.

У межах юридичної доктрини правова позиція розглядається як результат складної інтелектуально-аргументативної діяльності суду, спрямованої на вироблення методології вирішення конкретної правової проблеми з ура-

хуванням фактичних обставин справи, застосування позитивних і негативних юридичних технологій, системного тлумачення норм права, принципів та аксіологічних орієнтирів правопорядку. Така аргументативна конструкція виходить за межі розгляду окремого спору, набуваючи значення універсального підходу до аналогічних правових ситуацій, формуєчи узагальнене правило поведінки для учасників правовідносин та інтегруючись у механізми забезпечення стабільності й передбачуваності національної правозастосовної практики.

В енциклопедичній літературі наводиться позиція, що «правова позиція є результатом інтерпретаційної діяльності суду в процесі вирішення конкретної справи, його висновком та роз'ясненням певної правозастосовної ситуації, що міститься у мотивувальній частині судового рішення як елемент судової аргументації» [7, с. 489]. З огляду на викладене, процес конституювання правових позицій слід розглядати не лише як механічне застосування норм, а як складний інтелектуально-інституційний механізм формування динамічної еволюції права. На відміну від формально-нормативних джерел, що виникають унаслідок правотворчої діяльності, правові позиції інкорпорують судову інтерпретацію, узгоджену з фактичним контекстом справи, потребами правозастосовної практики та внутрішньою когерентністю правової системи. У такому вимірі вони функціонують як вторинна, проте впливова форма інституційної стабілізації правових стандартів, що забезпечує адаптивність судової системи у відповідь на соціально-правові виклики та трансформаційні процеси.

Правова позиція не зводиться до простого відтворення норми чи формального підсумку судового висновку. Вона формується як цілісна логіко-доктринальна конструкція, у межах якої суд не лише визначає межі правомірної поведінки, а й відтворює аргументативну логіку, що обґрунтовує адекватність обраного підходу з огляду на цілі правового регулювання, принципи справедливості, пропорційності та легітимних очікувань суб'єктів. У цьому аспекті правова позиція постає як акт конституційно-орієнтованого правового мислення, що поєднує нормативність із легітимністю, формує узагальнені орієнтири поведінки та інтегрує аргументативну переконливість у структуру судової практики, забезпечуючи передбачуваність і стабільність правозастосування. Конституція правових позицій Верховним Судом, насамперед у межах Касаційного адміністративного суду, має системно-аналітичний характер і включає синтез наявної практики, ідентифікацію її дисгармоній, розробку нових концептуальних

підходів або відтворення усталених моделей тлумачення. Особливе значення тут має інститут правових висновків Великої Палати Верховного Суду, що виконує функцію стабілізатора у випадках колізій, та інститут зразкових справ, який забезпечує уніфікацію судової практики в межах адміністративного судочинства. У центрі правової позиції перебуває принцип передбачуваності, що виконує епістемологічну функцію права: він дозволяє суб'єктам орієнтуватися у правовому середовищі, формувати легітимні очікування щодо поведінки держави та інших учасників правовідносин і приймати обґрунтовані рішення. У такій парадигмі правова позиція трансцендує суто інтерпретаційну функцію, перетворюючись на інструмент легітимації публічної влади через когерентне та узгоджене правозастосування.

Ефективність правових позицій як механізму забезпечення єдності судової практики зумовлена низкою факторів: якістю та прозорістю аргументації у мотивувальній частині рішень, здатністю суду формувати доктринально послідовні підходи, стабільністю та повторюваністю практики, а також відкритістю до перегляду за умов зміни нормативних чи фактичних обставин. Правова позиція має бути остаточною у правовій чинності, але водночас динамічною, зберігаючи потенціал адаптації до трансформаційних процесів. Вона виходить за межі стандартизації правозастосування, виконуючи функцію реалізації принципу правової визначеності, інтегруючи судову практику в єдину когерентну парадигму та забезпечуючи адаптивну відповідь правової системи на суспільні зміни.

У правопорядку, побудованому на засадах верховенства права, єдність судової практики виступає не лише техніко-юридичною, а передусім аксіологічною та функціональною гарантією стабільності. У межах публічного правопорядку суд виконує подвійну функцію: контролює законність дій органів влади й одночасно забезпечує баланс між імперативністю публічних норм і можливістю їхньої адаптації до конкретних справ. Завдяки цьому єдність судової практики стає підґрунтям передбачуваності судового реагування, знижує ризики непослідовності та дозволяє уникати надмірної формалізації.

Єдність судової практики має системний та операційний виміри. На системному рівні вона пов'язана з діяльністю Верховного Суду як центру тлумачення права, із правом Великої Палати забезпечувати однаковість правозастосування та з обов'язковістю правових позицій для інших судів. На операційному рівні вона втілюється у практиці мотивування рішень, використанні релевантних посилань та у сприйнятті прецедентної аргументації як чинника правового роз-

витку. При цьому єдність судової практики не означає механічної уніфікації, а передбачає підтримання когерентності застосування права, де судові рішення узгоджуються на рівні принципів, методів тлумачення й правових наслідків.

Таким чином, єдність судової практики є результатом високопрофесійної діяльності суддів, що здійснюється у форматі інтерпретаційного діалогу між інстанціями. Правова позиція вищого суду виконує роль аргументаційного орієнтира, а не догматичного припису, що дозволяє зберігати баланс між судовою автономією та розвитком права. У цій якості єдність практики забезпечує рівність перед законом, оскільки унеможливорює селективність правосуддя, де результат залежав би від випадковості інтерпретації. Відсутність єдності породжує загрозу легітимності судової влади й підриває довіру до системи захисту прав.

У парадигмі верховенства права єдність судової практики має гарантійний вимір: вона функціонує як структурний механізм стабілізації судового захисту та інтеграції правової системи. Високий рівень передбачуваності судових рішень знижує соціальну конфліктність, сприяє когерентності правового регулювання та мінімізує потребу в надмірному судовому втручанні. У цьому розумінні єдність судової практики виступає не лише формальною, а й функціональною гарантією, що забезпечує баланс між очікуваннями суб'єктів права та стабільністю правопорядку. У Висновку № 11 (2008 р.) Консультативної ради європейських суддів щодо якості судових рішень зазначено: «...чітке обґрунтування та аналіз є базовими вимогами до судових рішень та важливим аспектом права на справедливий суд. Наприклад, ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вимагає, щоб держави створили незалежні та безсторонні суди і сприяли запровадженню ефективних процедур. Виконання цього обов'язку набуває реального значення, коли суддям у результаті цього надається можливість здійснювати правосуддя справедливо та коректно у їхніх висновках щодо фактів і права задля кінцевого блага громадян. Судове рішення високої якості – це рішення, яке досягає правильного результату – наскільки це дозволяють надані судді матеріали – у справедливий, швидкий, зрозумілий та недовозначний спосіб» [8].

У підсумковій перспективі єдність судової практики постає як комплексний інституційний механізм забезпечення відповідності правозастосування принципам права, що ґрунтується на інтеграції правового мислення, логіко-аргументативних конструкцій судового розумування та формально-правової узгодженості. Її значущість зростає в умовах еволюційного розвитку пра-

вової системи, коли багатоманітність судових підходів набуває подвійного значення: з одного боку, виступає критерієм професійної якості суддівської діяльності, а з іншого – каталізатором модернізаційних процесів у праві, що забезпечують ефективність правопорядку, збереження правової ідентичності та стабільності суспільних очікувань. У цьому контексті єдність судової практики виконує не лише функцію підтримання правопорядку, а й репрезентує фундаментальний вимір принципу правової визначеності, адже саме вона генерує сталість, передбачуваність та концептуально виважену аргументацію судових рішень, підтверджуючи довіру суспільства до права. Водночас у сучасному публічному праві ця категорія набуває багатофункціональної природи: стабілізаційної, інтерпретаційної, гарантійної, комунікативної та аксіологічної. Узгодженість судових підходів мінімізує ризики нормативної фрагментарності, підвищує прозорість правового регулювання й зміцнює легітимність правової системи. Особливого значення ця функція набуває в адміністративному судочинстві, де контроль здійснюється щодо рішень та дій органів публічної влади, що об'єктивно посилює вимоги до справедливості, неупередженості та правової стабільності. Водночас єдність судової практики не може ототожнюватися з механічною уніфікацією чи надмірною стандартизацією праворозуміння. Йдеться про гнучкий, але структурований механізм підтримання когерентності правозастосування, що спирається на правові позиції найвищих судових інстанцій. Баланс між автономією судів і орієнтацією на усталені доктринальні підходи є ключовим чинником для забезпечення внутрішньої єдності судової влади без порушення принципу правової визначеності. У цьому аспекті правові позиції Верховного Суду, зокрема Касаційного адміністративного суду, виконують як інтерпретаційно-нормативну, так і стандартизуючу функцію, формуючи концептуальні орієнтири для судової практики. Їхня послідовність та логічна системність сприяють зростанню суспільної довіри до правосуддя, оптимізують комунікацію між судами різних інстанцій і консолідують єдиний правовий простір у межах національної системи права. Таким чином, єдність судової практики слід розглядати як один із ключових індикаторів ефективності та зрілості судової системи. Вона потребує системної нормативної, інституційної та методологічної підтримки, що поєднує свободу юридичного мислення з відповідальністю за дотримання принципів належного судочинства. Лише за таких умов судова влада здатна реалізувати свою конституційну місію – виступати гарантом правової визначеності, спра-

ведливості та стабільності публічного порядку в демократичному суспільстві.

Єдність судової практики постає не лише як один із функціональних компонентів правової системи, а як ключовий детермінант правової визначеності, що має фундаментальне значення для аксіологічного підґрунтя правової держави. Вона забезпечує сталість, передбачуваність та концептуально обґрунтовану аргументацію судових рішень, інтегруючи їх у цілісну структуру правопорядку, здатну протидіяти викликам і дисгармоніям, породженим трансформаційними процесами у правовій та соціальній сферах. Саме узгоджене тлумачення права судами гарантує стабільність правопорядку та легітимність публічної влади, яка сьогодні діє в умовах складної взаємодії між нормативними імперативами й необхідністю практичної адаптації права.

Правові позиції Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду виконують роль концептуального інтерпретаційного каркаса, що спрямовує правозастосувачів на послідовне, логічне та узгоджене розуміння норм. У такій перспективі правова визначеність виходить за межі суто нормативної категорії та набуває соціально-інституційного й епістемологічного виміру, дозволяючи суб'єктам правовідносин формувати передбачувані очікування щодо поведінки держави та інших учасників правового процесу. Доступність і відкритість правових позицій сприяє зростанню довіри до судової системи, мінімізує ризики свавільного правозастосування та посилює ефективність механізмів захисту прав і свобод людини. При цьому єдність судової практики не блокує динаміку розвитку права, а спрямовує її у межі контрольованого, когерентного та інтелектуально відповідального правозастосування, забезпечуючи баланс між передбачуваністю судових рішень та їх адаптивністю до змінних соціально-правових умов.

Висновки. Єдність судової практики є ключовим механізмом реалізації принципу правової визначеності, адже забезпечує стабільність, передбачуваність і послідовність правозасто-

сування. Вона виконує не лише техніко-юридичну, а й аксіологічну функцію, формуючи простір довіри до судової влади та мінімізуючи ризики свавільного тлумачення норм. Особлива роль у цьому належить Верховному Суду, який координує та уніфікує підходи, закріплюючи правові позиції як орієнтири для всієї судової системи. Таким чином, уніфікована судова практика постає фундаментальною гарантією верховенства права та легітимності правопорядку. Вона дозволяє поєднувати динаміку соціально-правових трансформацій із потребою стабільності, забезпечуючи баланс між передбачуваністю судових рішень і гнучкістю розвитку права.

Література

1. Деменчук М. О. Роль Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики : монографія / М. О. Деменчук. Одеса : Фенікс, 2019. 176 с.
2. Висновок № 20 (2017) Консультативної ради європейських суддів щодо якості судових рішень (Страсбург, 10 листопада 2017 року). Офіційний портал Судова влада. Верховний Суд: вебсайт. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/opinion_20_ua.pdf.
3. Проскурня Т.В. Єдність судової практики. Досвід країн Європейського Союзу. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/329278/318876>
4. Конституція України: Закон №254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254k/96-vr> (дата звернення 03.10.2025 р.)
5. CASE OF THE SUNDAY TIMES v. THE UNITED KINGDOM. Application no. 6538/74. JUDGMENT STRASBOURG. 26 April 1979. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22001-57584%22%7D> (дата звернення 01.10.2025)
6. Мазур М. Принцип правової визначеності та зміни судової практики. Портал сучасного права. Supreme Observe. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/607/ptyntsyp-pravovoi-vyznachenosti-ta-zminy-sudovoi-praktyku> (дата звернення 30.09.2025)
7. Велика українська юридична енциклопедія / редкол.: О. В. Петришин (голова) [та ін.]. Харків : Право, 2017. 952 с., С. 489.
8. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf (дата звернення – 30.09.2025)

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.10.2025

Дата публікації: 26.11.2025